

**Det kongelige kunnskapsdepartement**

Postboks 8119 Dep.

0032 OSLO

Stokke, 29. juni 2007

## **Høringsuttalelse til rapport: Tilgjengelig og tilrettelagt faglitteratur for syns- og lesehemmede**

### **INNLEDNING**

Synshemmede Akademikeres Forening, SAF, er en landsomfattende organisasjon som arbeider for å ivareta interessene til synshemmede som er i, eller har tatt høyere utdanning. Helt siden stiftelsen har SAF jobbet for at også synshemmede studenter skal ha lik rett til utdanning, og like muligheter til å utnytte sin rett. En av de største barrierene synshemmede akademikere støter på i hverdagen, er at ikke all nødvendig litteratur foreligger i tilgjengelige formater, og at litteraturen ofte kommer for sent.

SAF er glad for at det nå er laget en rapport, som utelukkende tar for seg denne samfunnskapte barrieren. I rapportens kapittel 2.1 konstateres det at til tross for gjentatt dokumentasjon på den uholdbare litteratursituasjonen til syns- og lesehemmede studenter, har det i liten grad blitt fulgt opp med tiltak fra politisk hold. SAF vil derfor understreke viktigheten av at rapportens forslag blir prioritert og gjennomført. Vi slutter oss til alle forslagene, og har følgende merknader.

### **UNIVERSELL UTFORMING**

I Universitets- og høyskoleloven (UH-loven) § 4-3, annet ledd heter det at institusjonens styre har ansvar for det fysiske arbeidsmiljøet. Det skal "så langt det er mulig og rimelig, sørges for ... i) at læringsmiljøet er utformet etter prinsippet om universell utforming." I brev fra Kunnskapsdepartementet (KD) til Arbeidstilsynet datert 9. september 2005, og brev fra KD til Kultur- og Kirke departementet (KKD) datert 17. april 2007, fastslår KD at læringsmiljøet omfatter mer enn de rent fysiske forholdene. Utforming av læremidler blir nevnt som et eksempel på et forhold som går innunder læringsmiljøet. KD presiserer i sitt brev til KKD at dette innebærer en studielitteraturproduksjon ved lærestedene som i utgangspunktet er i et slikt format at det i størst mulig grad ikke forutsetter særskilt tilrettelegging. SAF mener at denne

presiseringen er svært viktig, og at KD påser at lovens krav blir fulgt. Dette kan gjøres ved at departementet stiller krav om universell utforming av egenproduksjonen ved lærestedene, og at disse kravene også gjelder ved utvelgelsen av ekstern studielitteratur både gjennom norske og utenlandske tilbydere.

Med dagens teknologiske muligheter kan ikke unntaket i UH-loven § 4-3, annet ledd komme til anvendelse på nyproduksjon. Teknologien gjør at det både er mulig og rimelig å produsere læremidler som direkte kan la seg lese ved bruk av synstekniske hjelpemidler. Dette må KD presisere. Det er også av avgjørende betydning at lovens plikter om universell utforming blir fulgt opp, og at manglende oppfølging blir sanksjonert.

SAF vil også påpeke viktigheten av at det i digitaliseringsprosjekter som er, eller tenkes igangsatt, tas inn krav om at filene må foreligge i et universelt utformet format, slik at ressurser spares ved ikke å måtte tilrettelegge i etterkant. Ytterligere kostnader vil bli spart dersom dette kravet implementeres tidlig i digitaliseringsprosessen.

For akademikere finnes det stadig mer informasjon og litteratur tilgjengelig på Internett. For synshemmede kan dette representere økte muligheter for å tilegne seg informasjonen, all den tid den foreligger elektronisk. Likevel ser vi stadig at det brukes formater som ikke lett lar seg lese ved hjelp av ulike skjermlesere. SAF vil derfor presisere viktigheten av at nettsider, databaser, e-læringsystemer, tidsskrifter, applikasjoner og øvrig faglig innhold, foreligger i et plattformuavhengig format som kan leses direkte uten ytterligere tilrettelegging.

## **NLBS PRODUKSJON**

SAF har helt siden Norsk Lyd- og Blindeskriftbibliotek, (NLB), ble overtatt av staten, jobbet for at sektoransvarsprinsippet også skal gjelde for funksjonshemmede studenter. Det er uholdbart at NLBs studielitteraturproduksjon sorterer sammen med skjønnlitteraturen, under KKD. Dette har flere konsekvenser. For det første risikerer man en konkurranse mellom fag- og skjønnlitteraturproduksjonen. For det andre vil dagens ordning kunne skape en distanse mellom KD/lærestedene og NLBs studieavdeling som heller ikke er heldig for studentene. Denne distansen kan føre til unødvendige forsinkelser pga. dårlig kommunikasjon, og dobbeltproduksjon av litteratur. SAF mener det er på høy tid at KD nå overtar ansvaret for all studielitteratur for alle studenter.

Vi har merket oss at åndsverkloven med forskrift gir frihet til eksemplarframstilling for funksjonshemmede. NLB selv, har imidlertid begrenset sin produksjon til kun å gjelde synshemmede studenter. Det er en kjensgjerning at funksjonshemmede utsettes for diskriminering, og ofte har vanskeligere for å komme inn på arbeidsmarkedet. Sjansene øker med høyere utdanning. Men for en akademiker er det av avgjørende betydning å kunne holde seg faglig oppdatert, og ta etter- og videreutdanning. Slik dagens situasjon er, har ikke synshemmede yrkesaktive mulighet til å få produsert faglitteratur, og er avhengig av at den allerede foreligger. SAF mener derfor det er nødvendig med en utvidelse av produksjonsretten, som mer samsvarer med behovet. Åndsverklovens utgangspunkt bør ligge som en retningslinje på hvem som skal ha produksjonsrett.

Det viktigste for synshemmede studenter og yrkesaktive er å få tilgang til all den litteratur som trengs for å kunne gjennomføre et studium eller etter- og videreutdanne/holde seg faglig oppdatert, i like stor grad som alle andre. Slik situasjonen er i dag, blir synshemmede forsinket og hindret i studier og karrierer. Vi mener derfor at utvidelse av produksjonsretten, økt produksjonsvolum, samt rask produksjon er viktige stikkord dersom den tilrettelagte litteraturen skal komme opp på et nivå som er tilfredsstillende. I den anledning støtter vi rapportens forslag om omlegging av produksjon til primært elektroniske tekstfiler, og sekundært innlesning ved hjelp av syntetisk tale. Bakgrunnen for våre prioriteringer er at man ved hjelp av sine egne synstekniske hjelpemidler, kan velge å lese en elektronisk tekstfil på den måten man selv finner det mest hensiktsmessig (leselist, forstørrelse eller ved bruk av syntetisk tale). NLBs innleserressurser bør spares til innhold som ikke lar seg gjengi på en forståelig måte på annet vis.

### **AVSLUTTENDE KOMMENTARER**

SAF imøteser KDs oppfølging av rapporten, og vi kommer gjerne med flere innspill dersom det er ønskelig.

For SAF

Magne Bolme  
leder